
Tuula Hyyrö

Kaurialan kassapäät sotavuosina 1940 - 1945

*Suistamon ja Hämeenlinnan alakansakoulusemi-
naarien yhteiset vuodet Hämeenlinnassa*

I. Alkukouluseminaarit alkuun

1. Alkukouluseminaari Kaurialaan

“Opinahjo on avattu, lukulaitos laitettuna Hämeenlinnan liepehille Myllymäen kunnahille. Siihen karttui kassapäitä, paljon työntyti tyttäriä yli suuren Suomenniemen, pitkin maata matkusteli. Toiset tullunna Turusta, mikä porhalsi Porista, tapsutteli Tampereelta. Vesilahdelta vaelsi, joku laitettu Lapista, heitettyinä Heinolasta, vielä saatihin Savosta, Pohjanmaalta puotettiin, Helsingistä heitettiin, Hämehestä häärättihin, mikä Lammilta laputti, Karjalasta kaapsutteli.”

Näin riimitelti neljä opettajakokelasta Hämeenlinnan alkukouluseminaarin ensimmäisistä oppilaista, jotka aloittivat opiskelunsa Myllymäen kansakoulun tiloissa 25. elokuuta 1919. Johtajaksi seminaariin tuli Mauno Aukusti Salo, “isä-Aukusti”, joka luotsasi alakansakouluseminaaria koko sen olemassaolon ajan.

Syksyllä 1930 seminaari sai oman ajanmukaisen ja komean seminaaritalon Hämeenlinnan kaupungin lahjoittamalle tontille Kaurialan kaupunginosaan. Siinä oppisalit eivät olleet enää seminaariluokkien mukaisia, vaan ne oli suunniteltu oppiaineiden mukaisiksi. Rakennuksen valmistuminen ei ollut ainoastaan ulkonainen käänne seminaarille, vaan sillä oli suuri merkitys pedagogiikan uudistumiseen. Seminaarin ympä-

ristökin muuttui nopeasti, kun opettajakunnan hankkimilla varoilla ostettiin suuri kokoelma puita, pensaita ja monivuotisia kasveja sekä oppilaat keräsivät eri seuduilta Suomea luonnonkasveja puutarhaan istutettaviksi. Näin syntyi seminaarin kasvitarha ja puisto.

Aluksi Hämeenlinnan alkukouluseminaari oli kansakoulupohjainen ja yhdenkertainen, mutta jo lv. 1923 - 1924 seminaari oli osin kahdenkertainen. Alkukouluseminaarit vakinaistettiin vuonna 1926 ja niiden nimet muutettiin alakansakouluseminaareiksi. Hämeenlinnan alakansakouluseminaariin saatiin ottaa syksyllä 1933 keskikoulupohjainen 2-vuotinen linja. Syksystä 1934 alkaen kaikki Hämeenlinnan alakansakouluseminaariin otetut uudet oppilaat olivat vähintään keskikoulun suorittaneita, ja niinpä seminaari sai syksystä 1937 luvan muuttua keskikoulun oppimäärään pohjaavaksi oppilaitokseksi.

Seminaarin toiminta muotoutui omaleimaiseksi ja perinteikkääksi. Sitten tuli syksy 1939. Sodan enteet varjostivat jo seminaarinkin toimintaa ja seminaaritalo otettiin sotilasmajoitukseen. Opettajakunnan kokouksessa 8.10.1939 kirjoitettiin § 1: "Opettajakunta päätti sulkea seminaarin ja harjoituskoulun toistaiseksi. Jätämme isänmaamme ja kansakuntamme Jumalan suojelukseseen." Tästä alkoivat seminaarin sotavuodet, jolloin sen toiminta tapahtui hajallaan eri puolilla kaupunkia: lyseossa, raatihuoneessa, kaupungin vanhassa kansakoulutalossa, tyttölyseossa ja Myllymäen kansakoulussa.

2. Suistamolta evakkotielle

Heti maamme itsenäistyttyä kouluhallitus ehdotti 21.12.1917, että valtakuntaan perustettaisiin kolme alkukouluseminaaria. Kun Suomen hallitus oli keväällä 1918 siirtynyt Vaasasta takaisin Helsinkiin, tehtiin toukokuussa senaatissa päätös

siitä, että ensimmäinen perustettavista seminaareista oli sijoitettava Karjalaan ja toinen Länsi-Suomeen. Pari kuukautta myöhemmin kouluhallituksen ehdotuksesta senaatti päätti Raja-Karjalan seminaarin sijoittaa alueen keskellä sijaitsevaan syrjäiseen Suistamon kirkonkylään, jota pidettiin alhaisen sivistystason omaavana seutuna.

Suomen ensimmäinen valtiollinen alkukouluseminaari aloitti Suistamolla uhkean venäläistyttämiskoulun tyhjiissä tiloissa 16.9.1918. Syrjäiselle rajaseudulle perustettu seminaari kohtasi vastustusta ja vaikeuksia, joskin harjoituskoulun oppilaspulasta, asunto-, elintarvike- ja öljypulasta seminaari selvisi vähitellen. Valtio rakensi sekä opettajille että oppilaille asuntolan ja ruokalan v. 1926. Uuden koulutalon luokat saatiin käyttöön syyslukukauden alussa 1927. Suurin osa oppilaista ja kaikki opettajat asuivat seminaarilla. Elettiin kuin perhepiirissä.

Seminaarista muodostui kylän henkisen elämän keskus, jonne tultiin hartauksiin, konventteihin, konsertteihin, voimistelunäytöksiin ja kuuntelemaan esitelmää. Seminaari oli paikkakunnan harrastusten tukipaikka, johon suistamolaiset kiintyivät. Opettajatkin kotiutuivat maaseudulle.

Suistamon seminaaria perustettaessa tarkoitus oli valmistaa opettajia koko Karjalaa varten. Ensimmäisinä vuosina muutama oppilas tuli Repolasta, mutta valtiollisten olojen muututtua seminaari ei saanut olla enää oppilaitos rajan takana asuville. Sen sijaan oppilaiden joukossa oli Karjalan ja Inkerin pakolaisia.

Aluksi seminaarin oppilaista yli puolet oli kreikkalaiskatoiseen kirkkoon kuuluvia, mutta jo 1930-lukua lähestyttäessä luterilaisten oppilaiden osuus oli noin 90 %. Suurin osa oppilaista oli kotoisin Karjalasta, joskin oppilaita tuli muualta Suomesta aina Pohjanmaata myöten. Suistamon seminaari rakentui hospitanttiluokkia lukuunottamatta kansakoulupohjalle.

Suistamon seminaarin käynnisti Sortavalan seminaarin harjoituskoulun johtaja Kaarlo Aukusti Merikoski, jota seurasi syksystä 1919 Loimaalta Suistamoon muuttanut huittislaissyntyinen Juho Kustaa Santala, kutsumanimeltään "Jukka". Santalasta tulikin johtaja seminaarille sen lopettamiseen saakka ja hänen raskaana tehtävänä oli seminaarin evakuointi Suistamolta Hämeenlinnaan talvisodan jaloista.

Kun uudet opettajat valmistuivat Suistamolta keväällä 1939, he eivät voineet aavistaa, mihin he syksyn tullen joutuisivat. Opettaja Irja Tiensuu muistaa seminaariaikanaan harjaannuttaneen nuoria partiolaisia selviytymään luonnossa ja antamaan ensiapua, muttei osannut aavistaa itse toimivansa runsaan puolen vuoden päästä kentäsairaalan lottana, vaikka lottalupauksen olikin tehnyt jo 16-vuotiaana.

Tiensuu monen opettajatoverinsa kanssa ennätti juuri aloittaa opettajanuransa, kun kutsu lottatehtäviin kävi ja koulunpito jäi. Useat Suistamon seminaarista valmistuneet nuoret opettajat olivat rintamalla ja moni heistä menetti siellä terveytensä.

Vielä syksyllä 1939 Suistamon seminaarissa niin kuin muissakin seminaareissamme pidettiin normaaliin tapaan pääsy-tutkinnot, ja seminaari käynnistyi avajaisjuhllisuuksien jälkeen tavanomaiseen toimintaansa. Katri Mitrunen oli yksi Suistamon seminaarin uusista oppilaista syksyllä 1939. Hän muistaa johtaja Santalan kertoneen eräänä syksyisenä päivänä, että valtiollinen tilanne vaati seminaarin sulkemista. Oppilaille johtaja ilmoitti, että jokainen sai tehdä, mitä halusi, mutta omilta vanhemmilta piti olla lupa, jos jäi Suistamolle.

Mitrunen jäi lottatyöhön Suistamolle, josta hänet siviiliväestön mukana evakuoitiin sodan sytyttyä Joensuuhun. Kun sodasta alkoi tulla kaatuneita, Mitrunen joutui kahden papin johtamaan arktusryhmään. Seminaarin oppilaat ja opettajat olivat hajallaan koti- ja sotarintamalla.

II Seminaarien sotavuodet Hämeenlinnassa

1. Lukuvuodet 1940 - 1941 ja 1941 - 1942

Evakkoon joutuneen Suistamon seminaarin väliaikaiseksi sijoituspaikaksi osoitettiin Hämeenlinnan alakansakoulu-seminaari, jossa Suistamolla syksyllä 1939 keskeytynyt työ jatkui vasta syksyllä 1940. Vaillinaisiksi jääneet lukuvuodet 1939 - 1940 ja 1940 - 1941 muodostivat niin Hämeenlinnan kuin Suistamon seminaarilaisille yhden lukuvuoden. Johtaja Santala oletti, että Suistamon seminaarin opiskelijat olisivat Hämeenlinnan seminaarin upeissa suojissa hyvillä mielin, koska he olivat päässeet vanhaan kulttuurikaupunkiin, mutta oppilaat valittivatkin: "Hämeenlinnassa ei ole mikään niin hyvin kuin Suistamolla."

Lukuvuodesta 1940-1941 ei jälkipolville ole säilynyt paljonkaan kirjallista tietoa. Syksyllä pidettiin Hämeenlinnan alakansakouluseminaarissa muutamia opettajankokouksia, joissa pohdittiin lähinnä opettajakokelaiden tuntisuunnitelmien tarkastusta ja oppituntien jälkiarviointia. Seminaarista erosi syksyllä 1940 kuusi oppilasta. Joulukuussa 1940 Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin opettajat pitivät kokouksen, johon ilman päätösvaltaa osallistuivat myös Suistamon seminaarin opettajat. Toukokuun 5. päivänä opettajainkokouksessa päätettiin seminaarit lopettaa 17.5.1941 kello 8 ja päättäjäisjuhlaohjelma sovittiin pidettäväksi yhdessä. Suistamon seminaarin kokelaskuoro esiintyi ja yhdistetty Hämeenlinnan ja Suistamon alakansakouluseminaarien kuoro lauloi. Lopettajaispuheet ja todistusten jako tapahtui molemmissa seminaareissa erikseen. Suistamon seminaarin oppilaiden tehtäväksi annettiin ohjelmalehtisen piirtäminen. Samoin harjoituskoulujen päättäjäisohjelmissa vuorottelivat molempien seminaarien opettajat, opettajakokelaat ja lapset.

Suistamon seminaarin lukuvuosi 1941 - 1942 muodostui sota-ajan vuoksi poikkeukselliseksi niin kuin kaksi edellistäkin lukuvuotta olivat olleet Pyrkijöitä oli I luokalle 344, mutta pääsytkintoa ei pidetty eikä uusia oppilaita otettu sisään. Kesällä 1941 alkanut uusi puolustussota vaati Hämeenlinnassa kaikki koulutalot puolustuslaitoksen käyttöön. Seminaarirakennuksesta jouduttiin taas lähtemään. Suistamon seminaari sai vasta kevätlukukaudella 1942 mahdollisuuden jatkaa työtään. Silloin saatiin Hämeenlinnan lyseorakennuksesta seminaarin käyttöön yksi luokkahuone, jossa seminaarin II luokka aloitti 26.1.1941 työnsä. Kevätlukukausi päätettiin 20. päivänä kesäkuuta, jolloin päästötodistuksen sai 27 opettajakokelasta.

Suistamon seminaarin harjoituskoulu toimi itse seminaaria onnekkammin, sillä se oli päässyt alkamaan työnsä Hämeenlinnan kaupungin vanhassa kansakoulussa jo 3.11.1941. Huoneistovaikeuksien vuoksi harjoituskoulun oli supistettava toimintaansa. Sen päivittäinen työaika oli vain kolme tuntia. Harjoitusluokkiakin oli kolme aiemman neljän sijaan. Työskentely harjoituskoulussa lopetettiin toukokuun 13. päivänä 1942.

Myös Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin toiminta lukuvuonna 1941 - 1942 oli typistettyä. Seminaarissa oli käynnissä vain kaksi II luokkaa, joiden oppilaat valmistuivat keväällä 1942 opettajiksi. Seminaarin opettajakunta toimi vaillinaisena, sillä osa opettajista oli maanpuolustus- tai sotatehtävissä. Seminaarin harjoituskoulu toimi Suistamon seminaarin harjoituskoulun kanssa samassa talossa eli Hämeenlinnan kaupungin vanhassa kansakoulussa, jossa opetustyö käynnistyi 3.11.1941 supistetussa muodossa ja vuorolukua noudattaen.

Hämeenlinnan ja Suistamon seminaarien yhteinen kevään 1942 päättäjaisjuhla pidettiin kesäkuun 20. päivänä. Juhlassa Suistamon seminaarin kuoro lauloi. Todistukset jaettiin ja

päättäjäispuheet pidettiin molempien seminaarien oppilaille erikseen. Päästötodistusten jaon jälkeen Hämeenlinnan seminaarissa ei ollut ainoatakaan oppilasta. Oppilaitoksen traditiot olivat keskeytyneet.

2. Hospitanttiluokat opettajapulan poistajiksi

Syksyllä 1942 oli kulunut kaksi vuotta siitä, kun viimeksi Suistamon ja Hämeenlinnan alakansakouluseminaareihin oli otettu uusia oppilaita. Kahden vuoden pyrkijät odottivat levottomina kutsua tutkintoon. Suistamon seminaarin pääsykokeisiin saattoi osallistua yhä edelleen kansakoulupohjalta. Hakijoita olikin kertynyt ennätysmäärä, 1113 naista, joista lokakuun 5. päivänä saapui tutkintoon 349. Oppilaiksi heistä pääsi 36. Ensimmäiselle luokalle otetuista oli 8 käynyt kansakoulun ja jatkokoulun, kansakoulun ja kansanopiston tai siihen verrattavan koulun käyneitä oli 14, kansakoulun ja oppikoulun kaksi luokkaa käyneitä oli 1 ja keskikoulun käyneitä 13.

Suistamon seminaarin I luokan syyslukukausi alkoi 12.10.1942 Hämeenlinnan seminaaritalossa, johon samoihin aikoihin siirrettiin 1.9.1942 Hämeenlinnan lyseon tiloissa alkanut väliaikainen ylioppilas pohjainen hospitanttiluokka. Hospitanttiluokalle kouluhallitus oli hyväksynyt 30 ylioppilasta. Näistä saapui opiskelemaan kuitenkin vain 20. Myös Hämeenlinnan seminaariin otettiin lv. 1942 - 1943 kaksi luokallista ylioppilaita, koska 1940-luvun alussa alakansakoulun opettajia oli valmistunut vain puolet normaalimäärästä. Opettajista oli pula. Ylioppilas pohjaisten hospitanttiluokkien opintoaika oli yksi vuosi. Näin Kaurialan kortteleissa kirmasi kolme luokallista ylioppilaita, jotka lienevät olleet ensimmäiset opiskelijat Hämeenlinnan kaupungissa, joille on vahvistettu ylioppilastutkintoon pohjautuva opetussuunnitelma.

Hämeenlinnan seminaarin oppilailta oli kielletty keskustelut sotilaiden kanssa, joita kaupungissa oli runsaasti. Liisa Riipisen muistovihossa on kuitenkin piirros, joka osoittaa, että harmaapukuisia Romeoita löytyi tyttöjen asunnon seinustalle ja Juliakaan ei malttanut pysyä verhojen takana piilossa.

Ylioppilasluokkien lisäksi Hämeenlinnan alakansakoulu-seminaari valitsi pääsyutukintojen avulla 8. - 10.10.1942 vähintään keskikoulun käyneistä pyrkijöistä koeoppilaiskseen 36 + 36 naista ja muodosti näistä perinteisesti kaksi ensimmäistä luokkaa. Seminaarin avajaisjuhla pidettiin yhdessä Suistamon seminaarin kanssa Uno Cygnaeuksen syntymäpäivänä 12. lokakuuta. Seminaarien työskentely vaikutti normalisoituneen, ja vakinaiset opettajatkin olivat päässeet takaisin koulutyöhön sota-ajan tehtävistään

Seminaareissa toiveikkaasti alkanut lukuvuosi 1942 - 1943 häiriintyi heti marraskuussa, kun seminaaritalosta suurin osa oli luovutettava jälleen puolustuslaitoksen käyttöön, sotasairaalaksi. Suistamon seminaarin luokat siirrettiin Hämeenlinnan kotiteollisuusopiston eli Wetterhoffin tiloihin, jossa seminaari sai työskennellä aina lukuvuoden loppuun asti. Voimistelutunnitkin saatettiin pitää siellä. Seminaarin I luokan työ lopetettiin 22. toukokuuta 1943, ja 18 ylioppilashospitanttia valmistui 10. päivänä kesäkuuta. Suistamon seminaarin harjoituskoulun toiminta oli hajanaisempaa kuin itse seminaarin, sillä sen oli toimittava lukuvuoden aikana peräti viidessä eri paikassa.

Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin I luokkien lopettajaisjuhlat olivat samana päivänä kuin Suistamon seminaarinkin eli toukokuun 22. päivänä 1943. Myös ylioppilasluokkien oppilaiden työn päätöspäivä ja lopettajaisjuhla oli sama kuin Suistamon seminaarissa: 10.6.1943. Yhdessä lukuvuodessa oli Hämeenlinnasta valmistunut opettajapulaa poistamaan peräti kolme luokallista ylioppilaita.

3. Syksy 1943 normalisoi seminaarityön

Ensimmäisen kerran sitten syksyn 1939 Hämeenlinnan seminaariin otettiin syyskuun lopussa 1943 tavanomaisen pääsy-

tutkinnon avulla kaksi luokallista uusia oppilaita. Pääsytytkinto pidettiin noin kuukautta myöhemmin kuin rauhanaikana. Koeoppilaat (36 + 36) valittiin pääsykokeilla, jotka pidettiin lyseolla. Hämeenlinnan seminaarissa opiskelivat 1.10.1943 alkaen jälleen kaikki seminaarin neljä keskikoulupohjaista luokkaa. Edelliskevään I A -luokan oppilaatkin saivat suorittaa ehtonsa etiikasta ja musiikkiopista. Seminaarirakennus oli edelleen sotasairaalana, joten opiskelupaikka oli raatihuoneella.

Suistamon seminaariin otettiin samaan aikaan kuin Hämeenlinnan seminaariin uusia oppilaita yksi luokallinen. Suistamolla päivätyllä kirjekortilla johtaja J. K. Santala ilmoitti seminaariinsa pyrkijöille 25.8.1943: "Hakemuksenne johdosta kutsun Teidät Suistamon alakansakouluseminaarin pääsytytkintoon, joka alkaa Hämeenlinnassa Wetterhoffin kotiteollisuusopiston huoneistossa ensi syyskuun 22 p:nä kello 8 a. Tutkinto kestää useita päiviä ja uusien oppilaitten syyslukukausi alkaa tutkinnon jälkeen, lokakuun 1 p:nä..." Kutsun loppuun oli painettu lisäksi lause: "Vielä on syytä mainita, että sota-aika voi tehdä tyhjäksi kaikki suunnitelmat yhtäkkiä."

Sota ei tehnyt tyhjäksi seminaarien työn aloittamista, ja niin Suistamon seminaarin 26. lukuvuosi saattoi alkaa, tosin edelleen väliaikaisella paikkakunnalla. Seminaariin pyrki 1050 naista, joista pääsytytkintoon osallistui 219 ja sisään otettiin 36. Kansakoulun käyneitä seminaariin otetuista oli 14, kansakoulun ja kansanopiston tai siihen verrattavan koulun käyneitä myös 14 ja keskikoulun käyneitä 8. Tutkinto kesti kokonaisen viikon.

Suistamon seminaari toimi edelleen Wetterhoffin tiloissa, joissa ei lukuvuonna 1943 - 1944 enää ollut tilaa voimistella, vaan voimistelutunnit pidettiin ensin lyseolla ja kevätlukukauden lopussa yhteiskoululla, kun lyseostakin tuli sairaala. Suistamon seminaarin 73 oppilaasta luterilaisia oli

kyseisenä lukuvuonna 64 ja kreikkalaiskatolisia 9. Seminaarin harjoituskoulu, joka alkoi lokakuun 1. päivänä, sai toimia entisessä paikassa kaupungin vanhalla kansakoululla. Harjoituskoulussa oli syyskauden alussa 64 lasta. Siirtolaisoppilaina tuli lisäksi 8 lasta. Syyslukukausi päättyi joulukuun 22. päivänä.

Helteisenä keväänä 1944 seminaarien I luokkien työ lopetettiin toukokuun 27. päivänä. Näin myöhäinen seminaarien lopetus ei ollut oppilaiden mieleen, koska muut koulut loppuivat jo viikkoa aiemmin. Hämeenlinnan seminaarin lopettajaisjuhla alkoi kello 7.30 ja Suistamon seminaarin juhla 15 minuuttia myöhemmin. Suistamon seminaarin juhlasta läsnäolijoille on jäänyt ikäviä muistoja, koska johtaja Santala piti oppilaille "haukkumasaarnan" huolimattomuudesta ja epätasemmällisyydestä. Naiset itkivät pahuuttaan, ja juhlatunnelma oli tipotiessään. Johtaja jakoi kylmäeleisesti todistukset. Päättäjaisjuhlan sanoma jäi oppilaille ikään kuin kesäläksyksi. Seminaarien kokelasluokkien lopettajaisjuhla pidettiin kesäkuun 10. päivänä kello 7.30, jolloin uudet alakansakoulunopettajat valmistuivat. Seminaarien oppilaat sijoituivat tai sijoitettiin kesälomaksi työelämään. Esimerkiksi Suistamon seminaarin viisi naisopiskelijaa sai työmääräyksen kesäksi 1944 Haukiputaan uittojen lajitteluleirille, josta he vasta syyskuussa pääsivät palaamaan, kun Pohjois-Suomen evakuointi alkoi. Myös Hämeenlinnan seminaarin oppilaita ja juuri opettajiksi valmistuneita oli samalla leirillä, jossa syntyi leiriläisten kesken pysyviä ystävyysuhteita.

4. Alakansakouluseminaarit hiipivät historiaan

Jo 1930-luvun alkupuolella oli alakansakoulujen olemassaolo asetettu vaakalaudalle, mikä olisi vaikuttanut suoraan alakansakouluseminaarien lopettamiseen. Kun sitten vuonna

1943 säädettiin laki, jonka perusteella kansakouluihin voitiin perustaa sellaisia virkoja, joissa alakansakoulunopettajilla oli tunteja yläkansakoulussa, ei enää nähty järjestistä syytä säilyttää alakansakoulun opettajien koulutusta, joka oli loppupäästään suljettu. Pikemminkin ilmaantui tarvetta tämän umpiperän aukaisemiseen. Syksystä 1943 alkaen olikin jo toteutettu alakansakouluseminaarien pohjalle rakentuvaa yläkansakoulunopettajien valmistusta.

Niin Suistamon kuin Hämeenlinnan alakansakouluseminaarit pääsivät aloittamaan työ kautensa vasta marraskuun alussa 1944 Hämeenlinnassa, jossa koulut olivat edelleen sotasairaloina. Suistamon seminaarissa jatkoivat enää syksyllä 1943 sisäänotetut oppilaat. Lisäksi seminaariin tuli Kuopiossa aloittanut inkeriläisluokka, jossa oli ollut 35 oppilasta, mutta Hämeenlinnaa heistä saapui enää 24. Kolmessa viikossa joukko supistui neljääntoista sen jälkeen, kun "valvontakomissaarit olivat käyneet heitä pelottelemassa".

Hämeenlinnan seminaariin ei syksyllä 1944 otettu enää uusia oppilaita, vaikka seminaariin oli 185 pyrkijää. Laitoksessa opiskelivat lv. 1944 - 1945 ainoastaan luokat II A ja II B. Nämä luokat olivat syyslukukauden ajaksi sijoitettu kaupungin raatihuoneelle. Harjoitussoitot soitettiin tyttölyseolla ja kaupungin vanhassa kansakoulussa, jossa myös harjoituskoulu toimi kello 12 - 16. Oppilasruokailu oli tyttölyseon opetuskeittiössä.

Suistamon seminaarin toimintapaikkana ollut Wetterhoffin talo oli sotasairalana, joten seminaarin oli etsittävä itselleen uusia toimintatiloja. Opetus oli tarkoitus aloittaa marraskuun 1. päivänä Hämeen Kinossa, mutta asia raukesi, ja opetusta annettiin päivisin raatihuoneella ja iltaisin kello 17.15 - 20 Myllymäen kansakoulussa. Oppilaitten mukaan päivittäinen kävely ja juoksu opetuspisteestä toiseen oli likipitään 10 kilometriä.

Kun Suistamon seminaarin "kuolemantuomio" oli julistettu, se ilmoitettiin oppilaille kevätlukukauden 1945 alussa. "Kyynelelmin sitä kuuntelin. Opettajille se oli varsin raskasta ja ikävää se oli meistäkin tietää, ettei rakasta oppilaitostamme enää juhannuksen jälkeen ollut", opettaja Koivusalo muistelee. Kevätlukukauden alkajaistilaisuus pidettiin Suistamon seminaarilaisille vanhalla kansakoululla Hämeenlinnassa. Inkeriläisluokalle ilmestyi enää seitsemän oppilasta. Koke-lasluokkalaisia oli 36. Nämä 43 oppilasta jaettiin puoliksi aakkosjärjestyksessä kevätlukukauden työskentelyä varten.

Seminaarin kevätlukukausi 1945 alkoi opetustilojen suh-teen edellisvuosia suotuisimmista merkeissä. Kurjaan kuntoon joutunut seminaarirakennus vapautui sotasairaalakäytöstä. Vangit siivosivat sitä tammikuun alkupuolen, ja oppilaat pääsivät rakennukseen tammikuun puolivälin jälkeen. Rakennus oli myös myrkytettävä. Aluksi työ seminaarirakennuksessa oli puhdistusta ja lutikoitten tappoa, kirjojen järjestyä ja luettelointia. Myllymäen kansakoulu samoin kuin kaupungin vanha kansakoulu olivat taaksejäänyttä elämää. Molempien seminaarien oppilaat ja harjoituskoulujen lapset pääsivät vihdoin saman katon alle opiskelemaan. Aluksi ahtaus oli suuri. Suistamon seminaarin harjoituskoulu työskenteli au-loissa ja portaikoissa, joissa melu oli valtaisa ja opetta-jakokelaiden "pinna kireällä". Lapsetkin olivat ärtyisiä. Runsaan kuukauden ajan kesti tätä aikaa, ja sitten helmikuun lopulla Suistamon seminaarin harjoituskoulu sai seminaari-rakennuksesta oman luokkahuoneen.

Johtaja Salon mukaan työskentely seminaaritalossa oli aina huhtikuun loppuun 1945 rauhatonta, koska talossa samaan aikaan suoritettiin täydellinen korjaus sotasairaalan jäljiltä. Seminaarien ja niiden harjoituskoulujen lisäksi seminaari-rakennukseen oli sijoitettu vielä kaksi kaupungin kansakoulu-luokkaa, joissa opettajakokelaat suorittivat yläkansakoulun laulun, voimistelun ja käsityön opetusharjoittelunsa. Hämeen-

linnan seminaarin harjoituskoulussa toimi kahdeksan luokkaa. Mutta kaikesta huolimatta niin johtaja Salo kuin opettajat, oppilaat ja lapset olivat tyytyväisiä, koska monen vuoden jälkeen oli jälleen päästy takaisin seminaarin omiin suojiin.

Koitti kesäkuun 20. päivä 1945. Päivä oli Suistamon alakansakouluseminaarin 27. lukuvuoden ja koko seminaarin historian viimeinen työpäivä. Viimeiseksi päivä jäi myös Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin perinteiselle työlle. Tuona päivänä valmistuivat viimeiset keskikoulupohjaiset alakansakoulunopettajat Hämeenlinnan seminaarista.

5. Liisa ja Martta "seminaarityöiksi"

Ennen kuin Suistamon ja Hämeenlinnan seminaareissa jaettiin päästötodistuksia kesäkuun 20. päivänä 1945, oppilaat ja opettajat olivat ahertaneet kaksi raskasta lukuvuotta. Puutetta ruuasta, asunnoista, oppitarvikkeista, vaatteista, lämmöstä, valosta ja yleensä kaikesta oli ollut riittämiin. Nuorten naisten elämänhalua sota ja puute eivät kuitenkaan jaksaneet lannistaa, vaan nuoruuden innokkuudella ja Jumalaan luottaen selvitettiin vaikeista ajoista. Jatkossa tarkastellaan molempien seminaarien lukuvuosia 1943 - 1944 - 1945, jotka sota-aikana toteutuivat lähinnä rauhanajan toimien mukaisesti, kahden Hämeenlinnassa opettajaksi opiskelleen naisen päiväkirjojen avulla. Liisa Korhonen (o.s. Riipinen) oli tullut Hämeenlinnan seminaariin käytyään Rautalammilla 3-luokkaisen keskikoulun ja Martta Koivusalo (o.s. Neva) matkasi Suistamon seminaariin Hämeenlinnaan Turusta, jossa hän kansakoulun jälkeen oli käynyt kauppakoulun. Nämä naiset eivät kohdanneet koskaan opiskeluaikanaan, eivätkä tunne vielääkään toisiaan, vaikka Kuopion ympäristössä ovat melkoisen osan opettajavuosistaan ahertaneet.

Ensimmäinen kosketus niin Martalla kuin Liisalla opiskelu-kaupunkiin Hämeenlinnaan oli rautatieasema. Sieltä oli suunnistettava pääsykoepaikalle: Liisa lyseolle, Martta Wetterhoffille. Pääsykoeviikoksi oli löydettävä asunto. Liisa nukkui sisarpedillä lyseon lattialla omien vuodevaatteiden välissä. Marttaa onnisti nukkua ensimmäinen yönsä viiden muun tytön kanssa eräässä perheessä. Sitten hän onnekaasti sai yösijan erään herrasväen luota Birger Jaarlinkadulta ja pääsi nukkumaan pukkisänkyyn. Molemmilla tytoilla oli edessään uuvuttavat pääsykokeet, joiden välissä tosin nuoret ennättivät hieman retkeillä kaupungissa ja käydä elokuvissakin. Martalla on tallessa tarkat muistiinpanot Suistamon seminaarin pääsykokeista.

“Suuressa salissa istui ja seiso i tyttöjä, kaikenkokoisia. Tunsin itseni mahdottomaksi ja pieneksi siinä valtavassa joukossa. Johtaja ja opettajat saapuivat, veisattiin virsi ja pidettiin pieni hartaus. Nimenhuuto. 320:sta kutsutusta oli saapuvilla 219. Joukko jaettiin kahtia ja määrättiin kokeiden ajat. Ensin pantiin kirjoittamaan aine. Aihe oli eri kiitollinen: ‘Mitä näyttäisin vieraalle matkustajalle kotiseudullani?’ Mutta jännittäväntä kirjallisissa kokeissa olivat reaaliaineet. Koetin viime hetkeen saakka lukea, lukea. Annettiin 6 kysymystä eri aineista ja uskonnosta yksi. 1) Suuret keksinnöt 2) Oman läänin kaupungit selostaen 3) Japani, sen maa ja kansa 4) Ihmisen suu ja hampaat 5) Kotiseutuni muuttolinnut 6) Palamisen eri ilmiöt 7) Kirkolliset juhlapäivämme ja niiden merkitys. Neljäs kysymys jäi vastaamatta. ... Laskukokeet olivat helpot. Laulua vähän pelkäsin ja alussa se meinasi mennä penkin alle, mutta loppu oli jo vallan hyvä. Visersin ilmoille ‘Kun helmin heijastaapi’.... Piirustusta en muistele erikoisen iloisena, sillä en ehtinyt saada paljoa aikaan niin lyhyessä ajassa. Piti loihtia paperille kokonainen maisema ‘Maalaistalon lauanta tunnelmasta’.... Perjantai oli vapaata ja silloin retkeilimme linja-autossa Aulangolle. ... Siellä vois in

viipyä vaikka kuinka kauan ihailemassa sitä huumavaa luontoa. Meillä oli niin hauskaa, että olimme pakahtua naurusta, joka alituisesti pyrki esiin. ...Lauantaina kuultiin ensimmäinen tuomio. Puolet meistä sai palata koteihinsa. Sitten meille pantiin älykkyyskokeet. Kirjoitettiin puolessa tunnissa johtajan lukema esitelmä. Keksittiin lauseita sanoista auto, pikkutyttö, kaunis laulu ja piirrettiin ympyrä, johon merkittiin äidin kulku palloa etsimässä ollessaan. Minulla meni aika hyvin ja kun lisäksi sain tietää pisteet muista kokeista, olin aika toivonriikkaalla päällä. ... Sunnuntaina olimme kaikki kirkossa ja loppupäivän vietimme ahkerasti kirjojen parissa, sillä maanantaina alkoivat suulliset kokeet.”

Samantapaisiin tehtäviin oli paneuduttava Hämeenlinnan seminaariin pyrkivienkin. Liisaa jännitti suullisissa kokeissa johtaja Salon pitämä haastattelu. Maalaistytönä hän oli ujo, eikä uskonut tästä haastattelusta selviytyvänsä. Suullisia kokeita pelkäsi eniten myös kaupunkilaistytö Martta. Suistamon seminaariin pyrkiviltä kyseltiin kuuden tytön ryhmissä. Ensimmäinen oli selvitettävä opettaja Niikolle muinaissuomalaisten elämää, sitten uskonopettajalle rikkaasta miehestä ja Lasaruksesta. Katekismuksesta oli osattava kappaleita. Runokin piti lausua yht’äkkiä ulkomuistista. Yllättäviä kysymyksiä heitettiin joukkoon, esim. :”Neva, mitä tekisitte, jos löytäisitte kadulta lapsen kengän.” Johtaja Santalan haastattelu osoittautui Martan mielestä aluksi leppoisaksi, kunnes tuli hänen oma vuoronsa. Martta koki, että johtaja pani hänet ristikuulusteluun kasvojen tähden, Martta kun kärsi vaikeasta aknesta. Pyrkijän oli selostettava johtajalle finniä hoitoa ja ”muuta kamalaa”. Lopuksi pääsykokeissa luettiin pala Välskärin kertomuksia. Luetusta piti kertoa omin sanoin. ”Sitten oli kamala piina ohi! Keskiyöksi julistettiin lopullinen tuomio”, muistelee opettaja Koivusalo, jonka päiväkirja kertoo edelleen:

”Keskiyökoamuna odotti jännittynyt joukko tuloksia viikon ankarista kokeista. Johtaja luki nimet, jotka saivat jäädä

lääkärintutkintoon. Niitä oli 43. Kuulinko oikein? Oliko tämä totta vai unta? - Neva! - Olin ällistynyt. Kuulimme pistemäärämme: minulla oli 116! Tuntui mahdottomalta, että tuosta valtavasta joukosta minun pieni, halpa persoonani oli kiivennyt kaikkein korkeimmalle pisteiden jaossa. ... Vielä lääkärintarkastus...”

Lääkärintarkastuksessa oli mukana myös seminaarin voimistelunopettaja, Martan onneksi. Lääkärin mielestä kun Martan naamalla ei ollut menemistä luokan eteen. Opettaja Kuusisto oli toista mieltä, ja niin Martasta tuli “seminaari-tyttö”, millä nimellä harjoituskoulun oppilaat opettajakokelaitaan kutsuivat tuohon aikaan. Liisaakin onnisti kokeissa ja hän peloistaan huolimatta sai jäädä Hämeenlinnaan opiskelemaan. Hänestä niin kuin Martasta tuli koeoppilas.

6. Opiskelua “suljettujen muurien sisässä”

Johtaja Santala harmitteli oppilailleen keväällä 1945, etteivät nämä paljoa tietäneet, mitä maailmassa oikein tapahtui. Päiväkirjaansa Koivusalo kirjoitti tuosta johtajansa murheesta seuraavaa: “Suuria tapahtuu ympärillämme, mutta me seminaarilaiset olemme kuin suljetun muurin sisällä omassa valtakunnassamme, ettemme paljoa tiedä, mitä maailmassa tapahtuu. Tämä on mullistavaa historiallista aikaa, mutta meitä kiinnostavat enemmän näytepäivät ja käsitöiden valmistaminen.”

Suistamon seminaarissa seurattiin Hämeenlinnassa ollessa jo vuonna 1918 hyväksytyä tuntijakoa, kun taas Hämeenlinnan seminaarissa toteutettiin vuonna 1933 hyväksytyä keski-koulupohjaisen seminaarin tuntijakoa. Tosin Martta Koivusalon päiväkirjoissa on muistoja puutarhaopista, jota ei mainita seminaarin vuoden 1918 oppimäärissä. Hämeenlinnan semi-

naarin opettajakokelaiden opetusharjoittelua tapahtui koko toisen lukuvuoden ajan, kun taas kansakoulupohjaisessa Suistamon seminaarissa syyslukukaudella opiskeltiin enemmän teoria-aineita ja vasta kevätlukukaudella suoritettiin opetusharjoittelu. Hämeenlinnan seminaarin opetusohjelmaan kuului kirjasto- ja puutarhaoppia. Liisa Korhosen päiväkirjassa on iloisia muistoja piirustuksin ja kirjoituksin juuri puutarhapolin harjoituksista. Hämeenlinnan seminaarin oppilaiden kasvatustieteen opinnot olivat pidemmälle vietyjä ja siellä tehtiin paljon työkirjoja. Myös Suistamon seminaarissa työstettiin paljon työkirjoja. Lisäksi jokaisen oppilaan oli tehtävä lapsen kasvatuksen maailmaan perehdyttävä kirjallinen työ toisen luokan lopussa. Liisan "gradutyö" käsitteli "Kaksoslasten kehitystä ja sanavarastoa".

Työskentely molemmissa seminaareissa oli raskasta, työpäivät pitkiä ja aikataulut tiukkoja. Usein oppilaat nousivat aamuvarhain, jopa kello kolme valmistelemaan päivän tehtäviään. Laulukuoroharjoitukset saattoivat aloittaa päivän jo kello 7. Marttakin kertoo kärsineensä unen puutteesta seminaariaikana. Hänen päiväkirjoissaan on merkintöjä tuon tuostakin niin luokkatovereiden kuin omasta uupumuksesta ja väsymyksen aiheuttamista sairauksista. Esim. maaliskuun 12. päivältä 1945 on Martta merkinnyt muistiin: "Nyt aletaan viikko iloisin naamoin. Lauantaina saimme kuulla, että me olemme tavattoman juro luokka. Opettajilla on ihan raskasta työskennellä kansamme, kun me aina olemme niin pahan-tuulisen näköisiä. Me olemme liiaksi kiinni huolissamme ja töissämme, emme osaa koskaan vapautua. Ja se on totta. Kuinka usein olen ollut surkean näköinen valvomisen jälkeen. Murjotan, näytän hapanta naamaa ja olen äkäinen liian usein. Minun tulisi levittää iloa ympärilleni, tovereihini, opettajiini ja pikku oppilaisiini."

Seminaareissa kuri oli ankara ja järjestys moitteeton. Liisan luokkatoveri sai käytöksen alennuksen, kun tämä sanoi mieli-

piteensä johtaja Salolle. Tyttö kun ei olisi halunnut ylimääräisenä työnään pitää hänelle määrättyä koulukeittiön kirjanpitoa. Vielä eläkkeellä ollessaan Liisa muistelee tätä vääryyttä. Liisan rinnakkaisluokalta erotettiin yksi oppilas, kun kävi ilmi, että tämä oli käynyt tansseissa. Erottaminen järkytti oppilastovereita. Sotilashenkilöt olivat kauhistus Hämeenlinnan seminaarin opettajille. Tyttöjä varjeltiin niiltä. Jopa kaupungin kävelykatua "Reskaa" pitkin ei seminaarin oppilas saanut kävellä, koska siellä saapasteli tiuhaan sotilaita.

Keväällä 1944 Anja-niminen oppilas joutui opettajakunnan ristikuulusteluun, kun hänen asuntoemäntänsä oli käynyt ilmoittamassa johtaja Salolle, että Anja-neiti oli ollut öitä poissa asunnoltaan. Kuulusteluissa selvisi, että Anja oli seurustellut erään sotilashenkilön kanssa eikä aikonut tämän kanssa kihlautua. Koska oppilas oli jo edellisenä lukukautena saanut käytöksen alennuksen röyhkeästä käyttäytymisestään opettajatarta kohtaan, opettajakunta erotti Anjan yksimielisesti nojautuen 11.5.1866 annetun kansakouluasetuksen 66 §:ään. Martan luokkatovereiden kohdalle ei sattunut näin vakavia rikkomuksia. Päinvastoin kävi Martan luokkatoverille Elsalle, joka toisen luokan keväällä sai erikoisluvan mennä kihloihin.

Puhtaus, järjestys ja täsmällisyys olivat arvossa. Sota-aika ja vieraat tilat saattoivat kuitenkin silloin tällöin aiheuttaa järjestyksen rikkoontumista. Eloisan kuvan raatihuoneella opiskelusta esitti Liisan luokkatoveri (nim. I. Y-talo) keväällä 1944 kirjoituksessaan "Oveen kolkutetaan" Alakansakoulu-lehdessä:

"Kirkon kello on näyttänyt jokseenkin epätarkan ajan ja joukko nuoria naisia astelee arvokkaasti ylös raatihuoneen portaita. Joukkoon yhtyy täkäläistä kansaakin ja niin sitä mennään virran mukana aina luokkaan asti. Heidät, nim. se kansa johdatetaan kohteliaasti ulos muitta mutkitta ilmoittamen, ettei täällä pelata korteilla. Ovi rytkäistään kiinni ja työ

alkaa. Kauan ei tarvitse viluissaan värjöttää, kun ovi temmataan auki. Tämä ei oikeastaan vaikuta mitään, samoin kuin ei oven töytäisy kiinnikään. Taas alkaa opiskelu. Kuluu hetki, toinen ja taas ovi lennähtää auki ja suuri sotamiehen saapas on astunut yli kynnyksen. Niin, se on sotilas, sen ehtivät kaikki jo todeta, vaikka kurkistelija onkin jo näkymättömissä. Suomen kansan lukutaitoa tässä jo aletaan epäillä, mutta itse puolestani kiitän sitä edelleen ja lisää: ‘Suomalainen ei usko, ennenkuin koettaa.’ Tunti on lopussa ja yhteisesti on todettu, että yhdeksän vierasta kävi tämänkin tunnin aikana. ...Hämeenlinnalaiset eivät usko “SEMINAARIN 1 B -LUOKKA”, vaan tavaavat KAN-SAN-HUOL-TO.... Nyt täytyi jo turvautua muihin keinoihin. Joku keksi, että pannappa ranstakka eli hiilihanko ripaan, niin jo pysyy ovi kiinni. Kokeilu tehtiin ja näytti onnistuvan.”

7. Pula-ajan pulmia

Hämeenlinnan alakansakouluseminaari ei ollut sisäoppilaitos, joten oppilaat joutuivat hankkimaan itse asuntonsa. Suistamon seminaarilla Suistamolla ollessa oli oma oppilasasuntola, mutta Hämeenlinnassa toimittaessa seminaarilaisten oli hankittava kaupungista “kortteerit”. Asuntopula kaupungissa oli polttava. Marttaa onnisti saada turkulaisen toverinsa kanssa kelpo asunto Koulukatu 4:stä, jossa oli hieno sali erotettu sermillä oppilasasunnoksi. Toisessa huoneessa samassa huoneistossa asui lisäksi kaksi Hämeenlinnan seminaarin toisluokkalaista. Vuoteet asunnossa olivat hyvät.

Liisalla, maalaistytöllä, ei ollut Martan tapaan onnea asunnon saannissa. Hänkin löysi asunnon Koulukadulta, mutta varsin toisenlaisesta perheestä. Liisa asui perheen vaatehuoneessa. Asunto oli rauhaton, sillä perheen isä oli juoppo.

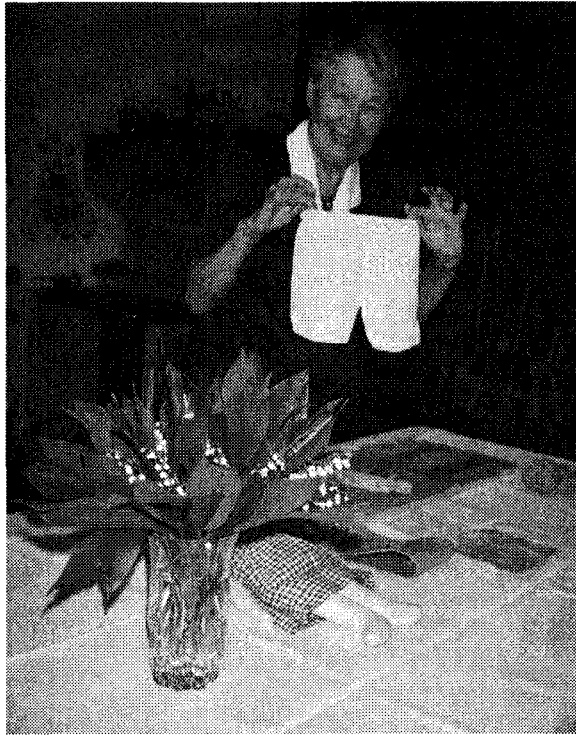
Kahden kuukauden kuluttua Liisan onnistui vuokrata kahden muun tytön kanssa huone toisaalta. Liisalla oli antaa emännälle voipaketti, joka avasi tytöille asunnon oven. Sekin asunto oli levoton. Toiset tytöt kävivät töissä, vain Liisa opiskeli. Myöhemmin Liisaa onnisti saada turkulaisen opiskelijatytön kanssa asunto Kasarminkadulta.

Toisena opiskeluvuotena Martta asui Vanajalla piiri-mielisairaalan ylilääkärin kodissa kahden toverinsa kanssa. Matkaa seminaarille taivallettiin jalkaisin aamuin illoin kolme kilometriä. Aamulla tytöt keittivät kaurapuuroa, joskus mannapuuroa, mutta usein vain pelkkää vettä. Tohtori ei sietänyt ruoan hajuja eikä yöllä WC:ssä käyntiä. Kun tytöt joskus rikkoivat näitä sääntöjä ja joutuivat tohtorin puhuteluun, he pukeutuivat puhuttelun ajaksi mustiin.

Hämeenlinnalaisia asunnonvuokraajia muistettiin kiitosjuhllalla, kun Hämeenlinnan seminaarilaiset järjestivät Kalevala-juhlan 1944 "seminaarilaisten asuntokotien haltijaväelle".

Ruoan yksipuolisuus ja pula ruoasta oli usein oppilaitten vieraana. Kotoa odotettiin paketteja, joissa oli ryynejä, korppuja, pullaa, leipää, sokeria, saippuaa, joskus lakritsia tai leivonnaisia. Martan päiväkirjassa on silloin tällöin mainintoja ruokapulasta. Joulun alla 1944 Martta on kirjoittanut päiväkirjaansa: "Vatsa on ollut pahana alituisesta happamasta näkkileivästä. Itsenäisyyspäivänä olemme viimeksi saaneet perunoita." Helmikuussa 1945 Martta totesi: Kunhan vain ruokaa riittäisi, ehkä selviäisin valvomisesta kevääseen." Seminaareilla oli valtion apua nauttivat oppilaiden osuusruokat, joissa ruoka ei liene ollut aina oppilaille sopivaa eikä kukkarolle käypääkään koska päiväkirjoissa on joitakin kommentteja siitä, ettei seminaarin ruokalaan enää tahdottu mennä. Kaupungissa oli Louhen ruokala, jossa mm. Martta tovereineen ruokaili usein keskiviikkoisin ja sunnuntaina. Siellä sai syödä vihanneksia ja vatsansa täyteen, mutta ongelmana oli ostokorttien riittämättömyys.

*Hämeenlinnan
seminaarista
valmistunut,
kuopiolainen
opettaja Mart-
ta Koivusalo
esittelee pula-
ajan materiaa-
leista tehtyjä
käsitöitä*

Suistamon seminaarin tytöt pitivät toisilleen hauskoja nimi-päiviä ja muita pikku "kekkereitä", joissa tarjoilu pula-aikaan nähden oli sangen erinomaista. Joku oli saattanut saada kotoaan monenlaisia ruoka-aineita tai valmiita leivonnaisia niin runsaasti, että illanistujaisissa korvikkeen kera vieraat voivat nauttia jopa viittätoista eri sorttia. Seminaarilla järjestetyissä tilaisuuksissakin tarjoihtiin aina korvikkeen tai teen kera jotain syötävää. Suistamon seminaarin tytöt leipoivat karjalanpiirakoita, jotka maistuivat erinomaisesti kaikille vieraille. Seminaarin retkillä, kuten hiihtoretkellä Aulangolle, oli tarjolla maitoa ja pullaa.

Asunto- ja elintarvikepulan lisäksi oli pula työtarvikkeista ja vaatteista. Käsityötarpeet olivat yksi opiskelun pulma, koska

niitä ei saatu. Niin opettajat kuin oppilaat joutuivat ideoimaan uusia ratkaisuja. Koulutyötarvikkeita Martta keräili pitkin Turkua harvoina lomapäivinä. Perinteisiä kansallispukuja ei pula-aikana seminaareissa voitu valmistaa. Käsityöt tehtiin paperilangoista ja -naruista. Virkkaus näistä materiaaleista oli vaikeaa, ja kädet rikkoontuivat. Kun ei ollut kangasta, liivitkin taiteltiin paperista, samoin päärmeet. Esiliinatkin "ommeltiin" näin. Pallo ja narukassi olivat tyypillisiä käsitöitä. Jos lankaa onnistuttiin saamaan, kudottiin vain yksi sukka, joka lopetettiin heti kantapään neulomisen jälkeen. Omien pitovaatteitten saanti oli satunnaista. Taitavat sormet ja näppärät ideat olivat tarpeen, kun oppilaat itse pyrkivät ehostamaan vaateparttaan. Tosin jotkut opettajat pitivät siitä, että oppilaat pukeutuivat varsin yksinkertaiseen väljään asuun ja pitivät tukkansa palmikolla. Liisalla oli pitkä tukka, ja ainakin uskonnon-opettaja piti "kassapäistä", niin kuin Liisankin palmikoista. Martta kulki permanentattuna.

8. Salon ja Santalan seminaarit yhteistyössä

Edellisistä luvuista on jo selvinnyt, että Hämeenlinnan kaupungissa toimi sota-aikana yhtä aikaa noin viisi vuotta kaksi alakansakouluseminaaria. Johtajiensa mukaan niitä voisi kutsua Salon ja Santalan seminaareiksi, jotka olivat varsin itsenäisiä oppilaitoksia, koskapa niissä samoina lukuvuosina opiskelleet oppilaat eivät juurikaan ole päässeet tutuiksi toistensa kanssa, elleivät ole sattumoisin joutuneet samaan asuntoon, kuten edellä esitelty Martta Koivusalo lukuvuonna 1943 - 1944 asui seinänaapurina Hämeenlinnan seminaarin oppilaiden kanssa.

Hämeenlinnan seminaarin kasvatti Liisa Korhonen muistaa Suistamon seminaarista sen, että joskus oli seminaarin opis-

kelijoiden kanssa yhteisiä juhlia. Mirjam Lukkarille, Martta Koivusalon luokkatoverille, on Hämeenlinnan seminaarista jäänyt yksi muisto, joka liittyy johtajaan. Jos joku seminaarin oppilas nojasi käytävässä seinään, johtaja Salo ohikulkiessaan saattoi ojentaa tuolin ja lausahtaa: "Neiti on hyvä ja istuu tuolille." Hämeenlinnan alakansakouluseminaarin opettajakunnan pöytäkirjoista samoin kuin Suistamon seminaaria käyneen Martta Koivusalon yksityiskohtaisista päiväkirjoista on luettavissa, että seminaarien oppilaat olivat usean kerran lukuvuoden aikana kosketuksissa toisiinsa juuri juhlatilanteissa. Arjen toimien tekeminen yhdessä ei näy näistä kirjallisista dokumenteista eivätkä haastattelemani informantitkaan sellaista muista. Ainoa arkiaskareisiin liittyvä huomioni on se, että J. K. Santala on toiminut Hämeenlinnassa ollessaan runsaan kuukauden keväällä 1942 johtaja Aukusti Salon virkavapauden aikana tämän sijaisena.

Yhteisten juhlien lisäksi pidettiin muitakin tilaisuuksia, joissa oli molempien seminaarien edustus. Heti ensimmäisenä suistamolaisten syksynä Hämeenlinnassa, joulukuussa 1940, Hämeenlinnan seminaarissa pidettiin kolmipäiväiset opettajien luentokurssit. Luennoimassa kurseilla olivat molempien seminaarien johtajat. Ensimmäisen kurssipäivän iltana seminaarien oppilaat järjestivät kurssilaisille ohjelmallisen illanvieton. Lopettajaisissa esiintyi Suistamon seminaarin kuoro. Myös opiskelupaikkakunnalla järjestetyissä tilaisuuksissa seminaarilaiset olivat mukana ohjelmien esityksessä joko hämeenlinnalaisten tai suistamolaisten kuorojen voimin tai molempien kuorojen esiintyessä yhdessä. Seminaarilaiset järjestivät oppilaitostensa sisäisiä tilaisuuksia, kuten iltamia, heimojuhlia, adventtijuhlia, maakunta-aiheisia tilaisuuksia, tuliais- ja päättäjäiskonventteja sekä Kalevala-juhlia. Seminaarilaisilla oli tapana käydä laulutervehdyksillä opettajiensa luona vappuna ja kutsuttaessa myös johtajansa syntymäpäivillä. Myös ulkopuolisille järjestettiin tilaisuuksia, kuten

suistamolaiset järjestivät inkeriläisille pakolaisille joulujuhlan ja sotasairaalan potilaille adventtijuhan.

Mieleenpainuvimpia yhteisistä tilaisuuksista näyttäisivät olleen helmikuussa 1944 pidetyt opettajien kristilliset päivät, joihin oppilaatkin runsaslukuisesti osallistuivat. Puhujina olivat mm. Martti Haavio ja Martti Simojoki. Seminaarien oppilaat esittivät kuorolaulua. Viimeinen päivien tilaisuuksista keskeytyi yllättäen. Valot sammuiivat kokoussalista ja tärähteli. Riihimäkeä pommitettiin, mutta kokoustajat eivät syytä silloin tienneet. "Jumala oli kanssamme. Oli turvallista ja rauha täytti sydämemme" läsnäollut Martta Koivusalo kirjoitti päiväkirjaansa ja jatkoi: "Olen kiitollinen niille opettajille ja puhujille, jotka puheillaan ja neuvoillaan ovat antaneet uutta sisältöä ajatuksilleni ja elämäni. Kiitos olkoon Jeesukselle, joka siunasi juhlaamme ja oli itse vieraamme tarjoten elämän leipää nälkäisille sieluille."

Sodan päätyttyä seminaarilaisten päästyä takaisin omaan seminaaritaloon Hämeenlinnan seminaarin oppilaat pitivät heti tammikuussa Suistamon seminaarin oppilaille loistavat tervetuliaisjuhlat seminaarilla. Kukin hämeenlinalainen otti hoiviinsa yhden suistamolaisen, ja siten illan aikana syntyi tuttavuussuhteita. Keväällä Euroopan rauhan kunniaksi pidetyn lomapäivän aattona 9.5.1945 Suistamon alakansakoulu-seminaarin tytöt järjestivät Hämeenlinnan seminaarille kiitosjuhlan. Martta Koivusalo kirjoitti päiväkirjaansa juhlasta seuraavaa: "Järjestimme hämeenlinalaisille kauan odotetut ja pelätyt juhlat. Eläköön, juhla onnistui. Opettajat olivat tyytyväisiä ja iloisia, hämeenlinalaiset vähän ällikällä lyötyjä ja itse onnemme kukkuloilla. Sali oli koristeltu valkokuokoin ja koivunoksin. Suurin osa tytöistä esiintyi kansallispuvuissa. Ohjelman väliajalla tarjottiin teetä lämpimien karjalampiirakoiden kanssa ja kaikki olivat läpällään niiden hyvydestä. Tytöt olivat leiponeet ne Viljasen leipomossa.

Täyteenä oli ohraryynejä. Juhla päättyi Karjalaisten lauluun.”Edellä olevista päiväkirjaosioista samoin kuin monesta tähän artikkeliin lainaamattomasta päiväkirjasivusta saattaa vetää johtopäätöksen, että Suistamon seminaarin oppilaat tunsivat jossain määrin Hämeenlinnan seminaarin oppilaisiin nähden alemmuudentunnetta. Tai päinvastoin: Hämeenlinnan seminaarissa tunnettiin ylemmyyttä Suistamon seminaarin kasvatteja kohtaan. Oliko syynä sitten se, että Hämeenlinnan seminaarin oppilaat olivat vähintään keskikoulun käyneitä, mutta Suistamon seminaariin pääsi kansakoulupohjalta? Vai oliko syynä se, että Suistamon seminaari oli evakkona Hämeessä? Tähän haastattelemani henkilöt eivät ole osanneet vastata.

Molempien seminaarien oppilaat näyttävät arvostaneen omaa oppilaitostaan. Missään yhteydessä ei ole lähteistäni käynyt ilmi, että “ruoho olisi ollut vihreämpää aidan takana”. Päin vastoin. Tästä esimerkkinä Martta Koivusalon päiväkirjatuuletus sinä iltana, kun hän opettajaksi valmistuttuaan 20.6.1945 oli kävellyt asunnolleen Aulangolla pidetyiltä päivällisiltä: “Rakkaat työt, kultaiset opettajat ja rakas seminaari! Näinä päivinä vasta olen löytänyt oikean Jukan. Nyt hän vasta näytti meille parhaimmat puolensa. Hän oli kuin kotonaan kanssamme. Jokainen sana tuli suoraan sydäimestä. Voi sitä hengen ylevyyttä ja voimakkaan tahdon ja luonteen jaloutta, joka loisti hänestä hänen puhuessaan. Ihailin, kunnioitin ja rakastin häntä. Enpä usko, että vaihtaisin hänet Aukustiin”. Aukustiinkin eli johtaja Saloon olivat työt tyytyväisiä sen jälkeen, kun tämä oli palauttanut niin omilleen kuin Suistamon seminaarin oppilaille näiden päiväkirjat, joita hän oli pitänyt pitkähkön ajan tutkimusmateriaaleina laatiessaan kirjaa “Nuorison kehitys”. Jotkut tytöistä Korhosen mukaan olivat joutuneet tähän teokseen kuvattaviksikin “aivan ilkiälästomina edestä ja takaa ja sivulta - vertailtaviksi”.

III "Jälkeen jäänyttä elämää"

Kesäkuun 20. päivä vuonna 1945 oli päivä, jolloin Hämeenlinnan ja Suistamon alakansakouluseminaarien yhteiselo päättyi jälkimmäisen lopettaessa kokonaan toimintansa. Uudet tuulet olivat puhaltamassa Hämeenlinnan alakansakouluseminaarillekin, johon lukuvuodeksi 1945 - 1946 otettiin enää yksi ylioppilashospitanttiluokka. Uudet siirtolaiset seminaarin tiloihin olivat tulossa. Suistamolaiden jälkeen Itä-Suomen seminaarin naisosaston keskikoulupohjainen I luokka sai syksyllä 1946 toimitilansa seminaarirakennuksesta..

Keväällä 1945 Kansakoulunopettajain valmistus- ja jatkokoulutuskomitea oli saanut päätökseen mietintönsä. Siinä esitettiin alakansakouluseminaarit lakkautettaviksi lukuunottamatta Tornion seminaaria, joka 3-vuotisena sai luvan toimia vielä toistaiseksi. Hämeenlinnaan esitettiin, mikäli tarpeellista olisi ollut, opettajakorkeakoulua, jonka erityisalaksi kaavailtiin alaluokkien opetusta.

Suistamon seminaarin lopettajaisissa Hämeenlinnan seminaarissa pidetyssä arvokassisältöisessä päättäjäistilaisuudessa johtaja Santala esitti vielä kysymyksen: "Oliko tarpeellista lopettaa Suistamon seminaari?" Lohdutusta puhuja löysi Raamatusta: "Ei saa olla katkeria. On ajateltava Johannes Kastajan tavoin: hänen tulee kasvaa, minun vähentyä. Yläkoulu-seminaareilla tulee olla auktoriteettiasema alakouluseminaareihin nähden, joista ei pidä antaa liian huonoa arvosanaa. Suistamon seminaareista valmistuneilla on vuosittain kasvatettavanaan 200 000 lasta." Juhla päättyi kiitosvirteen.

Päättäjäisiä edeltäneenä iltana oppilailla oli omat jäähyväisillanviettönsä. Erotunnelmissa Göta-niminen Hämeenlinnan seminaarin kasvatti kirjoitti ystävänsä Liisan päiväkirjaan: "Seminaarimme tää, on jälkeen jäänyttä elämää, on täällä ne Sohvit ja Ollit ja Jatkolan Eenokit, juu! On täällä laulettu ja läksyjä pöntetty. On täällä koulittu ja taulua pyyhitty. On

neuvoa ikävää, kun muksut ne huutaa ja irvistää. Sitä kerhoelämää on vietetty sangen viehättävää, on lausuttu virret ja psalmit ja Kalevalan värssyt, juu! On täällä tanhuttu ja sääriä näytetty. On juhliä touhuttu ja tuolia kannettu. On joukkoa etevää vuorossa viimeinen opettajapolvi tää.... tokko muuta enää uupuukaan kuin sontikka, kalossit ja Vihtori vaan!” (Riimitelty sävelmään Eldankajärven jää)

Hämeenlinnan seminaarista kesällä 1945 valmistuneet opettajat erosivat pysyvää ystävyyttä vannoen. Tiet kuitenkin erkanivat suurimman osan kohdalta pysyvästi. Kyseinen luokka on pitänyt vain yhden luokkakokouksen, jossa oli vähän opettajia mukana. Sen sijaan keväällä 1941 valmistuneet Hämeenlinnan seminaarin kasvatit pitivät heti seuraavana kesänä Turussa 5-päiväisen luokkakokouksen, jossa he nauttivat toistensa seurasta yksinäisen työkauden päätyttyä. Johtaja Salo sai luokkakokousväeltä tervehdyksen.

Opettajien kertomuksista on tullut sellainen käsitys, että Suistamon seminaarin kasvatit Hämeenlinnasta olisivat pitäneet kiinteämmin yhteyksiä kuin Hämeenlinnan seminaarin sota-ajan opettajakurssilaiset. Myös opettajiinsa suistamolaiset ovat olleet varsin tiiviisti yhteydessä valmistumisensa jälkeen. Opettaja Kuusisto kirjoitti oppilaalleen Martta Koivusalolle päättäjäisrunon keväällä 1945, joka alkoi näin. ”Missä on kauneuden lähde, tiedätkö Sinä sen? Keskellä synkkääkö metsää varjossa kuusien? Laidassa kukkiva lehto vieressä tuomipuu, rannalla ulpupeite aalloilla kajastus kuun.”

Opettaja Kuusistosta ja oppilas Koivusalosta tuli elinikäisiä ystäviä. Samoin varsin monet kurssitoverit ovat koko elämänsä pitäneet yhteyttä ja olleet varsin läheisiä ystäviäkin. Jopa koko kurssit ovat kierrättäneet vuodesta toiseen vihkoja, joihin kukin on kirjoittanut kuulumisensa ja lähettänyt sitten vihkon edelleen. Monet opettajat ovat kokoontunut kesäisin toistensa luona ja luokkakokouksissa. Kun nyt 2000-luvulle tultaessa opettajien voimat alkavat ehtyä, ovat matkustamiset

vähentyneet, mutta puhelin- ja kirjeyhteydet toimivat edelleen.. Seminaarivuodet elävät muistorikkaina niin Hämeenlinnan kuin Suistamon seminaarin käyneiden opettajien mielessä.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1. Arkistolähteet

Kansallisarkisto: V Eva 4. Kouluhallitus. Seminaarien ansioluettelot: Suistamo.

Hämeenlinnan maakunta-arkisto: Hämeenlinnan seminaarin arkisto: Opettajakunnan kokousten pöytäkirjat: 1937 - 49
Ca: 4

Mikkelin maakunta-arkisto: C:a 1. Suistamon seminaarin arkisto: Pöytäkirjoja vv. 1919 - 1945.

Koivusalo, Martta: Kotiarkisto Kuopio.

Korhonen, Liisa: Kotiarkisto. Rautalampi.

2. Painetut lähteet

Alakansakoulu . 1942, n:o 16, 267.

Alakansakoulu. 1945, n:o 5, 67 - 69.

Kertomus Suistamon alakansakouluseminaarin toiminnasta lukuvuonna 1943 - 1944 lisättynä eräillä lukuvuosia 1941 - 1942 ja 1942 - 1943 koskevilla tiedoilla. 1944. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino.

Luentokurssit. 1941. Alakansakoulu n:o 7, 116 - 117.

Muistelmia Suistamon seminaarin alkuajoista. 1928. Alakansakoulu n:o 13, 153 - 154.

Oveen kolkutetaan. 1944. Alakansakoulu n:o 4, 59 - 60.

Rinne, R. 1989. Mistä opettajat tulevat? Suomalaisen kansan-

opettajiston yhteiskunnallinen tausta sekä kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma 1800-luvun puolivälistä 1980-luvun lopulle. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A: 135.

Ryymin, V. 1955. Musikaalisia harrastuksia Suistamolla. Teoksessa Suistamo. Muistelmia ja kuvia kotiseudustamme. toim. M. Rajamo. Pieksämäki: Sisälähetysseuran Raamattutalon kirjapaino, 339 - 348.

Saarialho, K. 1945. Alakoulunopettajain valmistaminen yläkoulunopettajiksi. Alakansakoulu n:o 1, 3 - 5.

Salo, A. 1947. Hämeenlinnan alakansakouluseminaari 1919 - 1947. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Oy:n Kirjapaino.

Santala, K. 1925. Eräitä tietoja maamme ensimmäisestä valtion alkukouluseminaarista. Kansakoulu ja alkuopetus. N:o 5, 49 - 50.

Santala, J. 1955. Suistamon seminaari. Teoksessa Suistamo. Muistelmia ja kuvia kotiseudustamme. toim. M. Rajamo. Pieksämäki: Sisälähetysseuran Raamattutalon kirjapaino, 241 - 249.

Seminaarilaisten asuntokotien haltijaväelle. 1944. Alakansakoulu n:o 5, 73 - 74.

Suistamon alkukouluseminaari. 1919. Lukuvuosi 1918 - 1919. Sortavala: Sortavalan Kirjapainon Osakeyhtiö.

Suistamon seminaari 10-vuotias. 1928. Alakansakoulu n:o 13, 153 - 154.

Suistamon seminaarin lopettajaisjuhla. 1945. Alakansakoulu n:o 12, 186 - 187.

3. Haastattelut (v. 1999 - 2000)

Koivusalo (o.s. Neva), Martta, opettaja Suistamon seminaarista. Kuopio.

Korhonen (o.s. Riipinen), Liisa, opettaja Hämeenlinnan se-

minaarista. Rautalampi.

Lukkari (o.s. Kuuru), Mirja, opettaja Suistamon seminaarista. Lahti.

Mitrunen (o.s. Issakainen), Katri, opettaja Suistamon seminaarista, Rautalampi.

Pasanen, Lea, opettaja Hämeenlinnan seminaarista. Jyväskylä.

Ryymin, Lahja, oppilas Suistamon seminaarin harjoituskoulusta. Hämeenlinna.

Santala, Kaipo, Suistamon seminaarin johtajan poika. Imatra.

Tiensuu (o.s. Leskinen), Irja, opettaja Suistamon seminaarista, Ruovesi.